

Bamanankan maben bosoli Zerar DUMESTR fe

Z. DUMESTR ye bamanankan maben gafe kelen Bo 2003 san, k'a togo Da
« Grammaire fondamentale du bambara », pe 422.

Zerar DUMESTR ye franse kandonna ye min y'i Fili bamanankan bajikene kan ni
kiseya bee lajelen ye. A be Fo faasi ! Nk'a ma Taa ka fili Dan, fili damantan.

A ka fili folo Kera Fusamantiya ni tigensonya ye ka Lesin Maliden kandonna sanji-
korowojiw ma.

A ka gafe dantigeli la, a ye nanzara (kerenkere ma fransew) bamanankan
kanubaaw togo n'u ka wale Tereme kabini tubabutle fo bi : Benje, Abiven, Bazin,
Sauvent, Labouret, Molin, Majorcl, Morales, Bayel, Delafos, M. Huis ani ale yere
ke.... : pe 11. O kwale b'a Da kene kan ko bamanankan kandon faamuya maa ji te
Sorɔ ni nanrarala te, sabu a m'a maa ji Lakodon min ye jinini baara Ke bamanankan
kandon kan, kala be Se ka Turu min kan. Kabini INAFILA (Institut National
d'Alphabetisation Fonctionnelle et de la Linguistique Appliquée), ka Na Se DNAFLA
(Direction Nationale d'Alphabétisation Fonctionnelle et de la Linguistique Appliquée),
ka Se ILAB (Institut de Langue Abdoulaye Barry) ma, ka Fara ISH (Maaya
Donniyada) ni ENSUP (Ecole Normale Supérieure) kan, kanko jernini Kera nin
dakun cakelaw fe, hali n'a ma wasa Ke ; O temenen ko, kan jernini lasigi damadama
Kera ka bamananan-kan sebencogo sira Bo ; Benbakan Dungew sen Donna nin bee
la ka banankan foro Buluku, wa o ma Ke ni kunfin-baara ye. O bee k'i Bo yen, Kabini
1974 san, Adama Samaseku, Mamadu DUKURE ni Bubakar TRAWELE ye
bamanakan maben tu Tigɛ k'a Buluku bamanankan yere la ka Se kandon dakun na
min jwaan ma Deli ka Ke Mali furadama. Ka Tla nin bee ko ka « Bamanankan
Maben » in Bamu fransekan na (k'a togo Da « Un aspect du génie de la langue
banbara »). Yali Z. DUMESTR te nin ji de kala wa, walima a ma Se ka nin ji de Kalan
ka faamuya Sorɔ a la, walima a Nugunna nin bee la ka Tigɛ o kan jernini-baara la de
wa? Nin ye donni na kabako belebele ye.

Z. DUMESTR ka fili flanan Kera k'i yere kalalafili ko /ʃ/ ni /z/ te bamanankan na, k'a Jira ko bamanankan-fɔlaw ka nconaya de y'u Sama ka Bo fransekan na ka Don bamanankan kɔnɔ : ɲɛ 21.

Hali ni **Zan** ye **zoro** blen fini Don ka Taa jyen sugufye bee la ni **zimini** ni **zere** ni **ʃo** falidoni ye, an ma D'a la ni Z. Dumestr na Jɛn ni /ʃ/ ni /z/ donni ye bamanankan na.

z. DUMESTR ka kanhake-ko sorobaɲaami

Blasirali

Jyen kan bee n'a ka nankanma-fɛɛɛ don k'a ka kan so Jo koɲuman. Fransekan te kanhakeɲa ye, nk'a ka fɛɛɛw b'a bolo k'a ka kan Jo k'a Yiriwa; ʃinwakan "han" ye kanhakeɲa ye, ʃinwaw ɲuman na kanhake 4 ni tla de b'a la kasɔɔ kanhake 7 de be wiyɛtnamkan na, ka D'a kan fana o kan fanba taaboloba ye kanɲɛ-kelen-kelenko ye, w'a jamanadenw Benn'a kan k'o kanhake 7 bee Taasyɛn.

Bamanankan ni soninke ye kanhakeɲa ye jaati. Bamanankan kanhake b'i ko flenden gwannen soninke flenba kɔnɔ. Bamanankan kanhake be Se ka Bisigi kanhake 4 ye: daɲɛ-ko kanhake 2 ani mabɛnfɛn-ko kanhake 2.

O ye kanko fɛɛɛ ye bamanankan bolo ka daɲɛw Dla, ka kan Fɛsɛsɛ k'a Jiidi, i n'a Fɔ daɲɛ-ko be Jiidi cogo min a fɛ ni bɔnnako, kɔɔko, sigiɲwaan-ko, wali siginidenkanma samani yere ye.

Daɲɛ-ko kanhake yelennen n'a jiginnen ye fɛɛɛ ye bamanankan bolo ka danfara Ke daɲɛw ɛɛ ka Da kɔɔko kan,

A/ Daɲɛ kelenna-kanhake

Misali:

fini / fini ; bàrà / bára; fèrè / féré

tùgù / tógú (walew ko don).

Nin ɔɔɔ in na, faranfasilen ni faranfasibali ʃi ko te yan, sabu walew (i n'a Fɔ **tùgù / tógú**) ka sira ʃi te o ko fɛ k'u To waleya joyɔɔ la.

Mabenfen-ko kanhake taabolo fla (faranfasibali kan banbannen ni faranfasilen kan suulilen) fana ye fere ye bamanankan bolo ka Na ni koroko danfara ye. Bamanankan b'o sariya Boli togo ani matogo (daje sugu o sugu mayelemanen ka Ke togo ye) doron de kan. An be daje faranfasibali Jira ni ne blenman ye ka daje faranfasilen Ke jugubaga ye.

Misali:

w= wale: nr= noronna ; mk=mankutu

An be Folo ka misali daje w kelen-kelen kanhake Jira.

Fen o fen te togo wali matogo ye, fanfasili ni fanranfabaliko t'o ma

Taamafyen ninnu [a á à â ã] koru ye kanje kelen-kelen bee la:

á kanhake yelennen

à kanhake jiginnen

â kanhake yelennen jiginnen

ã kanhake jiginnen yelennen

a kanje nanama sumalen **jamana** [ààà]

Siginiden korocilen (á , ã) koru ye k'o yoru daje faranfasilen don.

jamana [ààá]	dun (w)	
dugu [àà]	dugu [àá]	da (w)
sebe [àà]	sebe [àá]	
da [á]	da [á]	kele [àà] (w)
nafa [àà]	nafa [àá]	sunaa [àà] (w)
wara [áá]	wara [áá]	jenin [àà] (w)
suruku [ááá]	suruku [ááá]	mine [àà] (w)
don [á]	don [á]	sigi [àà] (w)
sogo [àà]	sogo [àá]]
fen [á]	fen [á]	
cyen [à]	cyen [ã]	
nine [áá]	nine [áá]	
basa [áá]	basa [áá]	
ntufan [áá]	ntufan [áá]	
wulu [àà]	wulu [àá]	

misi [àà]	misi [àá]
kun [à]	kun [ǎ]
kolo [áá]	kolo[áá]
numan [àà]	numan [àá]
saga[àà]	saga [àá]

- 1) Bamako te jamana [ààà] ye, dugu [àá] de don.
- 2) Jokoroji te dugu [àà] ye sigida [ààá] de don.
- 3) Dentaŋanin ma sebɛ [àà] Don, a ma numan [àà] Don; a b'a ka nafa [àá] koni Don.
- 4) Wara [áá] ma Mine sogofuhdunna [àààáá] ye, beɛ ye suruku [ááá] Don n'a ka sogofuhdun [ààáá] ye
- 5) Bakarijan ni Bilisi kelɛdon [àáá]. u Ko dá[á] be Segu ye, sunaa [àà] t'a ye.
- 6) Cyɛn [à] ye niné [áá] ni basasogohjenin [áááááá] ye ke, ntufanminɛhwuluhjenin [áááááááá] fana!
- 7) Misikunkolo [ààááá] ma Sorɔ; sagakunkolo [ààááá] do Flɛ
- 8) Misihkunkolohjenin [àààààáá] t'an ma, an Lafiyara ni sagakunkolojenin [àààààáá] ye.
- 9) Misihkunkolohjeninna [ààààààáá] Ji ma Sorɔ, sagakunkolojeninna [ààààààáá] do sigilen Flɛ.

Kɔlɔsi

- An ye kanhakehko kunkun n'a ɲɛɲɛɲ Fɛsɛfɛsɛ min b'a To a be Se ka Faamu ko J. DUMESTR ka kanhake-ko ye sira Bla pew ka ɲaɲa Mine, ka fili damantan Sɛrɛndɛ; a fili dow ye faranfasilen ni faranfasibali ni kanhake yɛlɛnnen n'a jiginnen faamuya nɔɔnɔni ye. Kanhake-ko yɛɛ kuurukaara la, a Solila, a ma Taa, sabu daɲɛ sugu Ji kanhake te Taamasyɛn a fɛ fo daɲɛ kanɲɛ kelennin pe, k'a tɔba To dibi la. An k'an hakili Latigɛ kanhake kuuru sɛbɛncogo kelen kan: ka Bubar JARA ka kanhake sariya nɔɔn taabolo Ta ka faranfasi-lenko Waleya kadaw n'a keyɔɔ be Dàga ; a taamafyɛn ye (').

Λɛfɔli jugu

Λɛfɔli numan

ɲɛ 19 seere [àa] (temoin)

seere' [áa.]

	araba [áaa] (mercredi)	arabá' [aa <u>á</u>]
	bye [á] (vagin)	bye' [a]
ne 21	ci [ǎ] (briser)	ci [a]
ne 22	soro [àá] (obtenir)	soro [aa] h
	geɛɛn [àá] (difficile)	geɛɛn [aa]
	siri [àá] (attacher)	siri [aa]
	belebele [aaaá] (gros)	belebele [áaaa] = mk
	ko [ǎ] (laver)	ko [a]
	o [ǎ] (cela)	o [a}
	u [ǎ] (ils)	u [a]
ne 23	bi [â] (dizaine)	bi [á]
	Musa [áǎ] (Moussa)	Musa [áá]
	dɔɔɔɛ [áǎá]	dɔɔɔɛ' [áàá]
	mangoro [áàà] (mangue)	mangoro' [áàá] = segukafɔ
	" [?] "	" [áaa] = bamakokafɔ
	babugunin [ááǎá] (fourmilier)	babugunin' [ààáá]
	bununkoro [ááǎǎ] (canard casqué)	bununkoro' [áaaa]
	gengerenin [àáǎǎ] (oiseau sp.)	gengerenin' [àááá]
	lagosi [áàá] (mépriser)	lagosi [áàà]
	maminε [ǎàá] (fiancer)	maminε [áàà]
	sama [àá] (tirer)	sama [aa]
	samasama [áàáá] (tirer à petits cps)	sama-sama [àààà] ²
ne 25	kun [ǎà] (tête)	kun' [a]
	sa [ǎà] (serpent)	sa' [a]

B/ Kumasen kanhake-ko

Nin ye dakabannahkuma dɔ dajiralen ye farl BERD fe 1970 sànw tuma: 'kanhake jiginnen ka jurusama'. J. DUMESTR y'i kùn Don o de kɔɔɔ cɔ, k'o ye bamanankan dabolɔ dɔ ye. O subahanasariya in numan na, daɲε kan yeɛɛɛɛn fɛn o fɛn bε Fɔ kanhake jiginnen kɔ, o bεε kanhake de bε Yuuru ka Jigin. An ma D'a la n'o dulilu in bε Boli jyɛn kan fi kan ni bamanankan tε.

Misali kelen-kelen bæ la, an bæ kumaseɗ daɗɗew kelen-kelen bæ kanhake Sigi ɓɔɓ kasɔɔ ka kumaseɗ yeɗ kanhake-ko Tereme kandaɗna ninnu ɗuman na; k'o ni bamanankan lakika Saɗa. An bæ na ɗefoli Ke ni nin kanɓen ye:

b = kanɗe kanhake jiginnen .

B = kanɗe kanhake jiginnen min Yelenna.

H = kanɗe kanhake yeɗennen

h = kanɗe kanhake yeɗennen min Jiginna.

Misaliw:

ɗe 25

1) a [b] , ma [H], ɓɔ [H] --> { a [b] ma [h] ɓɔ [h] } = wuya

..... --> {a [b] ma [H] ɓɔ [H] } = lakika

{si [H] ma [H] ɓɔ [H] } = "

2) a [b] , ma [H] ,den [H], sɔɔ [bH] --> {a [b] ma [h] den [h] sɔɔ [bb] } = wuya

..... --> {a [b] ma [H] den [H] sɔɔ [Bb] } = lakika

Kɔɓsi: Den faranfasibali de ko don yan

3) a [b], taara [HH], den [H], sɔɔ [bH]

--> {a [b] taara [hh] den' [h] sɔɔ [bb] }} = wuya

--> {a [b] taara [HH] den' [H] sɔɔ [bb] } = lakika

Kɔɓsi: Den faranfasilen de ko don yan

4) muso' [bH] , bæ[H], yan [b] --> {muso' [bh] bæ [h] yan [b]} = wuya

--> {muso' [bB] bæ [H] yan [b]} = lakika

5) muso [bb] , bæ[H], yan [b] --> {muso [bh] bæ [h] yan [b]} = wuya

--> {muso [bb] bæ [H] yan [b]} = lakika

Kɔɓsi: - Misali 4) la muso faranfasilen don nka 5) la muso faranfasibali don

6) a [b], bæ[H], men[H], kinun [Hb], ni[H], bi[b], maakɔɔw[bBB], yeɗe[bH], de[b]

la[b], ko[H], bolonkɔɗinden[HHHHH], kelen[HH], te[H], bæɗ[bb], ta[b],

teri[bH],di[b]

Nin daɗɛ ninnu jɛlɛn ka ka kumaseɗn ye, "kanhake jiginɛn ka jurusama" dalilu b'o kumaseɗn Sɛbɛn taɗ:

a[b] bɛ[h] mɛn[h] kunun [hb] ni[h] bi[b] maakɔrɔw[bhh] yɛɛ[bh] de[b] la[b]
ko[h] bolonkɔninden[hhhhh] kelen[hh] tɛ[h] bɛlɛ[bb] ta[b] teri[bh]di[b].

Bamanankan lakika dun tɛ Jɛn n'o ye abada fo nin kanhake cogoya in:

a[b] bɛ[H] mɛn[H] kunun [Hb] ni[H] bi[b] maakɔrɔw'[bBB] yɛɛ[bH] de[b] la[b]
ko[H] bolonkɔninden[HHHHH] kelen[HH] tɛ[H] bɛlɛ'[bB] ta[b] teri[bH]di[b].

"kanhake jiginɛn ka jurusama" ye bɔgɔ Kɛ bin kan, o dɔrɔn tɛ, flanfaɗn b'a ko la, o hakila datugulen Tora. ɓininkali ye wajibi ye:

Yali dalilu in bɛ kanhake jiginɛn Lajigin fana wa, teri olu kan jiginɛn bɛ To u cogo la? N'a y'a Sɔrɔ olu kanhake bɛ To ten, o tuma kuma kan yankan bɛ

Pɛtɛ;

n'o dun tɛ, o tumu kuma bɛ Suuru ka Firi, o kɔrɔ ye kuma yɛɛ tɛ na Mɛn taalen jɛ.

Kandɔn miirina dɔ bɛ yen ko fyɛli (assimilation fransekkan na), anw hakili la, o de ye maa kofɔlɛn ninnu Bla fili la. Cyɛn don daɗɛw dorokoli bɛ Na ni fyɛli ye, min bɛ kanhake-yɛlɛma Kofɔ, o ni faranfasibali ka fyɛli tɛ kelen ye. Wa faranfasili ka fyɛli y'a damako ye. Kanhake-yɛlɛma min bɛ ka Kofɔ nin ye, a tɛ Se Da daɗɛw sigijwaan-ko kùn na: daɗɛw "nanamasumalen" sigi-sigili jwaan kɔ kasɔrɔ dorokoliko wali faranfasibaliko t'a la.

Misali:

misi [bb] + sogo [bb] ----> misi [bb] sogo [BB] (faranfasibali)

wara [HH] + sogo [bb] ----> wara [HH] sogo [BB] (faranfasibali)

misali 2) la, den faranfasibali ye [sɔ] kanhake Fyɛn ka Yɛlɛn ka [rɔ] To

yen

An ka nin kumaseɗn in Kɛ ka kanhake-ko kuuru Bamu ni Bubakar JARA ka

kanhake-ko sariya nɔgɔn waleyali ye ani faranfasilen taamaɗyɛnni:

A Dára túlu' la k'a Dá jabá' la, kámàlén m'í Sín kó bese má Falen, jéle má Falen.

J. DUMESTR ka bamanankan sebencogo

Sebencogo dajiralen in te daliluya fi kelen kan, elee, sagoke dan don! Maa o maa ye bamanankan sebenni n'a kalanni Matarafa, i be D'a la ko gelyaba b'a kalanni na, ni kanhake-ko fi ma Taamasyen, ka dajɛ dorokolenw tusunnen To jwaan kan, wa kanhake be Nonsiyelɛma kuday dorokolen janw kɔnɔ. O bee la J. DUMESTR ko ale fe, dajɛ minnu ye kulu ye, dorokolen ni dorokobali bee, k'o dajɛw be Nɔrɔ megɛsu, hali n'a hake ka ca 10 ye. O b'a Jira ko ale mago fi te kalanni jateminɛ na, kan sebenni-ko la . A ka misali dɔw Fe: [musocamantigi](#), [hakilijakɔbaara](#)

A ka fo la, ninnu fana ka kan ka Sebɛn tan:

[kalandensomɔgɔtɔnkuntigidankansigi](#) [misikunkunkolojeninnafeteriya](#),...

Maa o maa ye almankan Kalan, i b'a Dɔn o kan dajɛnw ka jan, nka kanha- Kɛma te sango bilijaami ka Y'a la.